Ateas tips för att ställa effektiva och relevanta hållbarhetskrav vid inköp av it-utrustning

Kravguiden

I en digitaliserad värld blir det allt viktigare att säkerställa en hållbar tillverkning och användning av it. Att ställa hållbarhetskrav vid inköp/upphandling av it-lösningar är ditt mest kraftfulla verktyg för att påverka it-branschen i en mer hållbar riktning. I den här guiden har vi sammanställt våra bästa tips för hur man som inköpare kan ställa krav som både ger effekt och som är hanterbara för den egna organisationen. Guiden bygger på den kunskap om branschen och våra kunders behov som vi byggt upp utifrån vår position som oberoende leverantör. Den är inte ett facit, utan se guiden som en hjälpreda, inspiration eller en plattform att agera utifrån.

FOTO: ISTOCKPHOTO

OBS!
Den här guiden är en rekommendation som baseras på Ateas kunskap om it-branschen. Vid offentlig upphandling behöver upphandlande verksamheter själva säkerställa att de krav som ställs är förenliga med upphandlingslagstiftningen.

Tre goda ting

Att ta hänsyn till hållbarhet vid inköp av it-utrustning kan upplevas som komplext och resurskrävande. Genom att fokusera på dessa tre saker lägger du en mycket god grund för hållbar tillverkning och användning av it, utan att det kräver omfattande kunskap och tidskrävande uppföljning.

1

Välj tillverkare som är med i RBA på minst nivån Regular Member

Medlemmar i Responsible Business Alliance (RBA) har förbundit sig att följa en gemensam uppförandekod, genomför regelbundet riskgranskningar och revisioner i sin leveranskedja och bidrar aktivt till att rätta till eventuella avvikelser. Koden uppdateras vart tredje år vilket bidrar till att standarden kontinuerligt höjs.

Här är en lista över medlemmarna och nivån på medlemskap.

2

Välj TCO Certified (där det är möjligt)

TCO Certified ställer omfattande hållbarhetskrav genom hela produktlivscykeln. Kraven innefattar både sociala krav (såsom arbetstider, arbetsmiljö och lönevillkor) och produktkrav (såsom energieffektivitet och begränsning av skadliga ämnen). Därtill finns flera krav som syftar till att öka livslängden på produkter. Alla krav är obligatoriska och uppfyllnad kontrolleras innan märkning. Ni behöver således inte själva ha denna expertis eller lägga resurser på uppföljning.

3

Säkra återtag

Se till att redan vid köptillfället ha en plan för hur det ni köper in ska återtas, till exempel genom att inkludera återtag i upphandlingen. Försäkra er om att produkterna ni skickar tillbaka i första hand återanvänds och i andra hand återvinns.

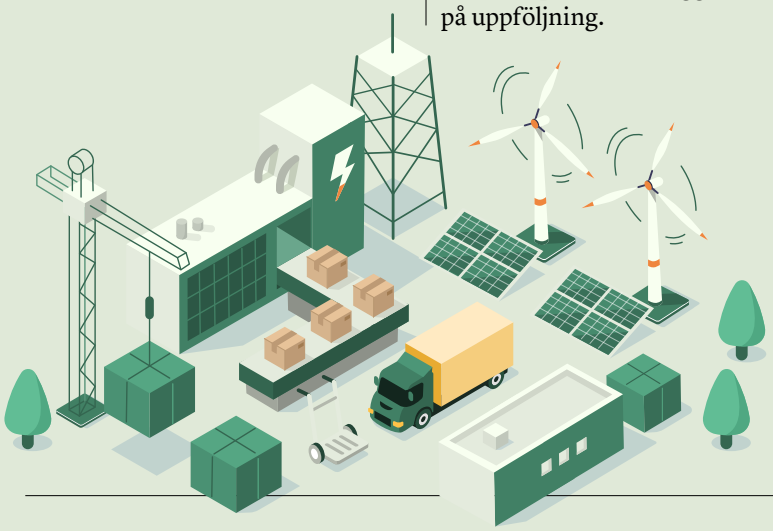

> Vi upptäckte att när vi ställer hållbarhetskrav får vi garanterat leverantörer som har fungerande processer.
>
> Sofia Nygård, enhetschef klient, Chalmers Tekniska Högskola.

BÖRJA HÄR:

Vad ska kraven leda till?

It-branschens utmaningar är många och komplexa, och det är naivt att tro att man i en upphandling kan adressera dem alla. Hållbarhetskrav som ställs ”för att man ska” eller på slentrian kommer inte att uppnå syftet: ökad hållbarhet. Detsamma gäller om din organisation saknar förmåga att säkerställa att kraven uppfylls eller efterlevs. Börja därför med att ställa er själva några grundläggande frågor:

Vad vill ni uppnå?
Vilka era främsta drivkrafter för att ställa hållbarhetskrav, och vilka är de största riskerna för organisationen? Kanske är det extra viktigt för er med rättvisa arbetsförhållanden? Eller har ni ambitiösa mål för att sänka era klimatutsläpp? Fundera över hur kraven bäst bidrar till att uppnå era hållbarhetsmål och minska de negativa effekterna av er verksamhet.

Vad är en rimlig nivå för er organisation?
Anpassa ambitionsnivån till den kunskap och de resurser som finns för att följa upp kraven. Knappa resurser behöver emellertid inte betyda att ni avstår från att ställa hållbarhetskrav. Det handlar i stället om hur ni väljer att formulera dem (se inledande avsnittet ”Tre goda ting”).

Vilka utmaningar är mest angelägna för it-branschen?
Även om många hållbarhetsaspekter är gemensamma är varje bransch unik. Kraven ni ställer i en it-upphandling bör därför anpassas efter de utmaningar som är mest angelägna för it-branschen att komma tillrätta med. Genom dialog med leverantörerna kan ni skaffa er en god bild av vad som är viktigt att prioritera i den specifika upphandlingen.

Några grundläggande tips

Med nedanstående tips lägger du en bra grund för att kraven ska få önskad effekt.

Använd dialog och utvärderingskriterier

★ Både it och hållbarhet är områden som utvecklas i hög fart, och det som anses ledande idag gör inte nödvändigtvis det om några år. Det kan dessutom vara svårt att veta vilka krav som är möjliga att ställa idag, och hur många leverantörer som klarar av att bemöta dem. Att genomföra en ordentlig marknadsdialog kräver tid och resurser, men ger i gengäld en djupare förståelse av förutsättningarna, vilket i sin tur hjälper er att ställa effektiva och träffsäkra krav. Ett grundligt förarbete gör er också mer effektiva i anbudsfasen där tiden ofta är knapp.

Tips!
Upphandlingsmyndighetens publikation "6 myter om dialog i offentlig upphandling" ger en bra bild av hur marknadsdialog kan användas för dig som omfattas av LOU.

★ Vill ni utvärdera hur långt marknadens aktörer har kommit i sitt hållbarhetsarbete och ge er själva möjligheten att premiera leverantörer och tillverkare som ligger i framkant kan ni använda er av utvärderingskriterier med fördelning av poäng eller prisavdrag. Då bidrar ni även till att driva hela branschen framåt eftersom det skapar incitament att utveckla hållbarhetsarbetet.

★ Våga välja bort! För bästa effekt välj ett fåtal utvärderingskriterier som är viktiga för er och där ni kan ställa spetsiga krav. Annars finns det en risk att samtliga anbudsgivare är bra på något och kriterierna därmed inte blir särskiljande.

Undvik kategoriska formuleringar

Undvik krav i stil med att anbudsgivaren ska garantera komplett efterlevnad av hållbarhet i hela leveranskedjan, då detta i realiteten är en omöjlighet. Branschens enorma storlek och komplexitet begränsar inflytande och spårbarhet. Det du kan ställa krav på, och också följa upp, är att leverantörer och tillverkare har ett systematiskt arbete för att identifiera och hantera risker samt en process för ständiga förbättringar.

Begär bevisning innan ni fattar beslut

Begär bevisning både för kvalificerings- och utvärderingskriterier. Då blir det enklare att sortera bort oseriösa aktörer, och ni minskar risken för att kraven överträds.

Följ upp!

Systematisk och kontinuerlig uppföljning av anbudsgivarens och tillverkarens hållbarhetsarbete är det som kommer att göra skillnad. Krav som inte följs upp under avtalstiden riskerar att bli tomma ord som i sin tur urvattnar makten it-köpare har att påverka branschens hållbarhetsarbete.

Tips!
Beskriv gärna redan i upphandlingen hur planen för uppföljning ser ut. Det gör anbudsgivarna mindre benägna att chansa och ger dem istället möjlighet att beräkna hur mycket resurser uppföljningen kommer att kräva.

Rikta rätt krav till rätt part

Skilj på de krav ni ställer på leverantör/avtalspart (t ex Atea), tillverkare/varumärkesägare (t ex Apple, Dell) och produkter. Mer om detta på nästa sida.

Hållbarhetskrav på leverantör/avtalspart

En leverantör har inte samma inflytande i leverantörskedjan som en tillverkare/varumärkesägare men kan påverka positivt genom att ge vägledning samt rikta kundernas hållbarhetskrav bakåt. Det leverantörer kan och bör göra är att arbeta systematiskt med att granska leverantörskedjan, identifiera risker och aktivt verka för att undvika och minimera avvikelser. Leverantörer kan också engagera sig i branschens hållbarhetsarbete i syfte att skapa positiv förändring.

Genom att efterfråga följande lägger du en bra grund och kan säkerställa att leverantören har ett systematiskt hållbarhetsarbete:

- ★ En leverantörsuppförandekod som är baserad på – och refererar till – internationella standarder såsom ILO:s åtta kärnkonventioner och principerna i FN:s Global Compact (se exempel här).
- ★ En process för att granska sina leverantörer, inklusive etablerade rutiner för avvikelsehantering. Detta kan bevisas genom exempelvis en hållbarhetsrapport.
- ★ En intern uppförandekod för etiskt och professionellt agerande i samarbetet med kunder, partners och investerare. En del av detta kan vara att leverantören aktivt förebygger korruption eller arbetar i enlighet med ISO 37001.
- ★ En dedikerad hållbarhetsansvarig.
- ★ Ett kvalitets- och miljöledningsarbete enligt ISO 9001 och 14001.
- ★ En offentlig hållbarhetsrapport, inklusive klimatredovisning som

95/5: Vikten av harmonisering och standardisering

Omkring 95 procent av alla hållbarhetskrav är likartade men det är de resterande 5 procenten som kräver mest tid och resurser då de innebär individuella anpassningar både när det gäller rapportering och uppföljning. En harmonisering av kraven underlättar för både tillverkare och köpare samtidigt som de riktar fokus mot de utmaningar som är viktigast att lösa.

Sträva därför efter att formulera era hållbarhetskrav i linje med existerande ramverk och riktlinjer, såsom FN:s Global Compact och ILO:s kärnkonventioner, OECD:s riktlinjer för konfliktmineraler, RBA:s uppförandekod (se sid 8), GHG Protocol för rapportering av klimatutsläpp och etablerade hållbarhetsmärkningar såsom TCO Certified.

Vill ni ställa tuffare krav än så? Använd utvärderingskriterier!

minst innefattar scope 1 och 2.

★ En process för säkert och miljökorrekt återtag av it-utrustning som inkluderar återrapportering. Detta kan bevisas genom miljöcertifikat, policys samt beskrivning av rutiner, liksom bifogande av exempelrapport. (Se faktaruta)

Vill du premiera leverantörer som ligger i framkant (till exempel genom utvärderingskriterier) kan följande efterfrågas:

★ Leverantören arbetar proaktivt med att sprida kunskap och vägleda kunder i frågor som rör hållbar it. Verifieras exempelvis genom referenser.

★ Leverantörens hållbarhetsarbete är utvärderat av oberoende tredje part, exempelvis EcoVadis och anses hålla hög nivå.

★ Den återtagsprocess leverantören tillhandahåller syftar till att hårdvara primärt återanvänds och i andra hand återvinns (se faktaruta).

★ Leverantörens klimatrapportering innefattar även scope 3.

★ Leverantören har ett klimatarbete i linje med 1,5-gradersmålet som kan bevisas genom ett Science Based Target (SBT) eller annan extern verifiering.

★ Leverantören verkar för att lyfta hela branschens hållbarhetsarbete genom aktivt medlemskap i exempelvis Responsible Business Alliance eller Exponential Roadmap Initiative, alternativt driver egna initiativ i detta syfte.

FN:s globala hållbarhetsmål

Fler och fler organisationer har kopplat sina hållbarhetsmål till FN:s globala hållbarhetsmål, och vill använda dessa som ett ramverk i inköp. Kravområdena som diskuteras i denna guide, och som är mest väsentliga för it-inköp, rör i huvudsak tre mål:

- Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt (mål 8)
- Hållbar konsumtion och produktion (mål 12)
- Bekämpa klimatförändringarna (mål 13)

Exempel

Genom råden som presenteras under ”Tre goda ting” bidrar ni på följande sätt:

- Krav på RBA-medlemskap bidrar till:
  - Mål 8 genom att tillverkare och leverantör bland annat har processer på plats för att identifiera risker i sin leveranskedja (så som tvångsarbete, hälsa och säkerhet) och hantera överträdelser.
  - Mål 12 genom att tillverkaren åtar sig att använda resurser effektivt och ha rutiner för att hantera farliga substanser, samt
  - Mål 13 genom att RBA:s uppförandekod kräver att man har mål för att reducera sin klimatpåverkan.

- Genom att välja hållbarhetscertifierade produkter bidrar ni till mål 8 om certifieringen omfattar sociala krav i produktionen och mål 12 genom att skapa efterfrågan för de produkter som är allra bäst ur hållbarhetssynpunkt.

- Genom att koppla ihop inköp och återtag bidrar ni till mål 12 genom att minska behovet av att ny utrustning tillverkas och till mål 13 genom den koldioxidbesparing som detta innebär.

Säkra en hållbar livscykelhantering!

Världen genererar mer än 55 miljoner ton elektronikavfall varje år, och Sverige är högt på listan över de länder som genererar mest. Elektronikavfall är den snabbast växande avfallskategorin och också den som är mest skadlig för klimatet. För att undvika avfall och minska klimatavtrycket från it-inköp bör man:

- Optimera inköpen. Välj utrustning av hög kvalitet som kan leva länge och köp inte mer än ni behöver.
- Använda utrustningen längre.
- Möjliggöra att den därefter kan återanvändas av någon annan.
- Se till att materialet kan återvinnas när användning inte längre är möjlig.

Att säkra en hållbar livscykelhantering, där it-utrustningen återtas när den är färdiganvänd av er, är därför en av de viktigaste insatserna ni kan göra för klimatet och miljön – och för att nå era egna hållbarhetsmål.

Hållbarhetskrav på tillverkare/varumärkesägare

Varumärkesägarna har större möjlighet till inflytande över de faktiska förhållandena i tillverkningsledet då de befinner sig längre bak i kedjan och i vissa fall har sina egna fabriker eller köper direkt av en tillverkningsanläggning. Krav som rör tillverkningen och sociala förhållanden är med andra ord bäst att ställa på denna nivå och inte på enskilda produkter.

Kraven bör relatera till vilket åtagande tillverkaren/varumärkesägaren gjort avseende hållbarhet, ledningssystem samt transparens i rapporteringen och kan exempelvis bevisas genom medlemskap i Responsible Business Alliance (RBA) på minst nivån Regular Member.

Det innebär bland annat att tillverkaren:

- ★ har åtagit sig att följa RBA:s uppförandekod som är baserad på bland annat ILO:s kärnkonventioner, UN Global Compact och andra etablerade internationella standarder
- ★ genomför riskbedömningar av tillverkningsanläggningar, både de som ägs av tillverkaren själv och de som ägs av underleverantörer
- ★ genomför oberoende tredjepartsrevisioner i de anläggningar där potentiella eller faktiska problem påträffas, samt att avvikelser upptäckta genom revision avhjälps enligt RBA:s standarder

Tillverkare som inte är medlemmar i RBA kan uppfylla detta krav genom att visa på likvärdigt arbetssätt.

Det du vill säkerställa är att tillverkaren har:

- ★ ett offentligt åtagande avseende hållbarhet samt etablerade ledningssystem för att implementera policys, göra revisioner och systematiskt identifiera och hantera risker.
- ★ transparent rapportering kring sitt arbete (exempelvis en hållbarhetsrapport, inklusive klimatberäkningar av scope 1 och 2, samt resultat från revisioner på en aggregerad nivå.)
- ★ en publik konfliktmineralspolicy och arbete enligt OECD:s riktlinjer om due diligence för konfliktmineraler. (Detta åtagande är en del av medlemskapet i RBA.)

Vill ni premiera tillverkare som ligger i framkant (till exempel genom utvärderingskriterier) kan följande efterfrågas utifrån vad som är prioriterat för er:

- ★ Tillverkarens klimatrapportering innefattar även scope 3
- ★ Tillverkaren har ett klimatarbete i linje med 1,5-gradersmålet, som kan bevisas genom ett Science Based Target (SBT) eller annan extern verifiering
- ★ Tillverkaren har lokala initiativ för att stärka arbetares rätt till inflytande (workers' voice)
- ★ Tillverkaren engagerar sig i lokala, kapacitetsbyggande initiativ, exempelvis för att öka utbudet av ansvarsfullt utvunna mineraler i Kongo
- ★ Tillverkaren har mål för att ställa om till cirkulära affärsmodeller och minska beroendet av jungfruliga råvaror.

Hållbarhetskrav på produkter

Hållbarhetskrav på specifika produkter bör riktas mot produktens egenskaper och användning, till exempel strömåtgång, batterikapacitet, tillgång på reservdelar, kemikalieinnehåll, förpackning eller liknande. När det gäller krav rörande tillverkning och sociala förhållanden i leverantörskedjan är det bättre att rikta kraven mot tillverkaren, se ovan. Detta eftersom tillverkningsanläggningar producerar otroliga mängder produkter samt att leveranskedjor är dynamiska, vilket gör att det krävs oproportionerliga insatser att spåra enskilda enheter. Arbetet utförs på en mer systematisk och övergripande nivå. Det mest effektiva sättet att ställa hållbarhetskrav på produkter är att efterfråga en hållbarhetsmärkning, se ruta till höger.

Transporter

Transporterna i sig utgör en liten del av it-produkters totala påverkan, men huvuddelen av utsläppen från transporterna sker mellan fabrik och Norden. Med god planering och framförhållning kan ni välja mer hållbara transportsätt, såsom tåg, från fabrik men även mer effektiva transporter inom landet.

Hållbarhetsmärkningar

Hållbarhetsmärkningar hjälper er att hitta produkter som producerats med extra hänsyn till miljö och/eller sociala förhållanden.

- Hållbarhetsmärkta produkter ska uppfylla specifika miljö- och/eller sociala krav, som oftast är skarpare än lagkrav.
- En oberoende part bestämmer vilka krav produkter ska uppfylla för att få märkas. För så kallade typ 1-märkningar kontrolleras även efterlevnad med hjälp av ackrediterad tredje part.
- De vanligaste märkningarna är TCO Certified och Epeat. Båda är omfattande och inkluderar både sociala krav och miljökrav men skiljer sig något åt i metodik. När det gäller Epeat måste produkten vara Epeat-registrerad i det land produkten säljs för att märkningen ska gälla på den marknaden.
- Tillgången på hållbarhetsmärkta produkter varierar för olika produktkategorier. Vi rekommenderar att du undersöker vilken typ av märkning som är lämplig för era behov och prioriteringar.

Här kan du läsa mer om de olika hållbarhetsmärkningarna.

NÅGRA ORD PÅ VÄGEN

Våga utmana!

Mycket av det vi gör utgår från vanor och etablerade tankesätt, men för att åstadkomma verklig förändring är det viktigt att våga lyfta blicken och utmana ...

Ditt sätt att köpa it
Hållbar it bygger på att vi använder befintliga resurser så effektivt som möjligt. Våga därför att utmana och ifrågasätta sättet du köper in it på. I stället för att tänka produkt, tänk funktion. Nyttan av it kommer ju inte av att äga utrustningen utan av att använda den, och samma funktion hos slutanvändaren kan levereras på olika sätt. Att till exempel leasa utrustningen kan ge betydande hållbarhetsvinster, inte minst genom att ni på så sätt säkrar återtaget, men också ekonomiska vinster genom att ni köper en färdig process där ni optimerar användningen, har full kontroll över utrustningen och bara betalar för det ni nyttjar.

Ditt sätt att tänka
Inköpspriset reflekterar inte alltid en produkts kostnad. För att få en mer rättvisande bild kan det vara värdefullt att inkludera parametrar som totalkostnad och livscykelkostnad i upphandlingsförfarandet. Vad blir kostnaden för en produkt som köps in, används under kort tid och sedan kasseras jämfört med en som kan repareras och uppgraderas, är kompatibel med fler tillbehör och som har ett högt andrahandsvärde?

Din leverantör
Hur kan leverantören hjälpa er nå era mål, både avseende budget och hållbarhet? Vilka är de bästa lösningarna för er utifrån era behov? Kan leverantören stötta er i att ta fram en hållbar livscykelstrategi? Utmana även era leverantörer att tänka utanför ramarna!

Tips för mer stöd

Du behöver inte börja med ett blankt papper för att formulera dina krav. Här hittar du inspiration, kunskap och stöd:

- Upphandlingsmyndighetens kriterier för upphandling av it- och telekomprodukter
- TCO Certifieds översikt över vilka krav som ingår i deras certifiering och som kan användas både som inspiration och i de fall det inte är möjligt att kräva TCO Certified.
- RBA har tagit fram en guide för väsentliga indikatorer som kan efterfrågas vid upphandling.
- Global Electronics Council har ett flertal guider för upphandling av it-utrustning, nedbrutna på olika sakområden.
- Offentliga upphandlare kan hämta stöd hos Adda, Kammarkollegiet eller varandra (en underskattad resurs!)
- EU:s GPP-kriterier (Green Public Procurement) för it-utrustning. Fokus på cirkularitet såsom förlängd livslängd och återbruk.

Kontakta oss!

Vi på Atea hjälper gärna till med stöd, tips och råd.